

de lage landen

CONTEXT BIJ CULTUUR IN VLAANDEREN EN NEDERLAND

MEI 2022

65STE JAARGANG

FEBRUARI / MEI / AUGUSTUS / NOVEMBER

8 **DE LACH EN
HET GROTE GELIJK**

HENDRIK TRATSAERT

10 **HUMOR ANNO 2022:
STRIJDPERK EN MIJNEVELD**

LODE DELPUTTE

16 **'WE LIJKEN MEER OP ELKAAR,
MAAR KENNEN ELKAAR VEEL MINDER GOED'**

Katinka Polderman en Bert Kruismans
over humor, cabaret en stand-up in
de Lage Landen

DIRK VANDENBERGHE

24 **PIJNLIJK GRAPPIG**

Humor in de films van Paul Verhoeven
en Alex van Warmerdam

KARIN WOLFS

31 **VAN ONZE SATIRICUS TER PLAATSE**

Drie eeuwen lachen met het nieuws

IVO NIEUWENHUIS

36 **JE ZAT MAAR EEN BEETJE
DOM TE LACHEN**

Een kleine verhandeling over humor
in de literatuur

ROB VAN ESSEN

41 **DE WARE HUMORIST IS NATUURLEUK**

Korte geschiedenis van de woordspeling

MARC VAN OOSTENDORP

46 **HOLLANDSE LOMPHEID ALS STEREOTYPE**

Kickers en kaaskoppen van Daniël R. Horst

CYRILLE OFFERMANS (RECENSIE)

49 **ER VALT WEL DEGELIJK TE LACHEN**

Henk Slechte toont de Nederlandse
geschiedenis in spotprenten

DANIEL R. HORST (RECENSIE)

MAATSCHAPPIJ

52 **GEOPOLITIEK IN POCKETFORMAAT**

Hoe Vlaanderen en Nederland elkaar weer vinden

TOMAS VANHESTE

60 **EEN MENSENMENS**

Hemelrijk van Chris de Stoop

CYRILLE OFFERMANS (RECENSIE)

GESCHIEDENIS

62 **DE MYTHOLOGISERING VAN EEN STAD**

900 jaar Utrecht, 300 jaar regenbooggemeenschap

ALBERT MEIJER

72 **WERKGEVERS WAREN DE MOTOR VAN DE MIGRATIE**

Nieuw België van Tom Naegels

SARA COSEMANS (RECENSIE)

74 **WIE IS VRIEND, WIE IS VIJAND?**

De strijd om Bali van Anne-Lot Hoek

CAROLINE DRIEËNHUIZEN (RECENSIE)

TAAL

- 76 IS DE JEUGD ÉCHT UITGELEZEN?**
WIELAND DE HOON
- 84 HOE HET AFRIKAANS EEN STRIJD OP TWEE FRONTEN VOERT**
INGRID GLORIE
- 92 HET BOEK WAAR DE NEERLANDISTIEK NOOD AAN HAD**
STEVEN DELARUE (RECENSIE)
- 94 EEN KOLOSSAAL BOUWERK UIT LOSSE BROKSTUKKEN**
Grote geschiedenis van de Nederlandse taal van Jelle Stegeman
NICOLINE VAN DER SIJS (RECENSIE)

KUNST

- 96 HOE STRIPAUTEUR BARBARA STOK ZICH EEN EIGEN WEG BAANDE**
GERT MEESTERS
- 102 HET WEERLOZE THEATER VAN JETSE BATELAAN**
JOS NIJHOF
- 108 EEN VRIJE VROUW VAN VELE STIJLEN**
Grafisch kunstenares Fré Cohen (1903-1943)
BART VAN DER STRAETEN
- 114 MEESURFEN OP DE GOLVEN VAN HET LEVEN**
Portret van de muzikale -meestervertaler-
hertaler Jan Rot (1957-2022)
PATRICK VAN DEN HANENBERG
- 120 EEN HUIS ALS TWEDE HUD**
De documentaire *Housewitz*
van Oeke Hoogendijk
KARIN WOLFS

LITERATUUR

124 DE SCHRIJVER ALS COLPORTEUR

Waarom auteurs steeds meer van hun zolderkamers komen

ANNE VAN DEN DOOL

130 BETEKENIS, OPKOMST EN ONDERGANG VAN DE BOEKENBEURS

PETER THOELÉN

140 DE VADER DIE NIET WERD

De Mitsukoshi Troostbaby Company van Auke Hulst

MATHIJS SANDERS (RECENSIE)

142 ZES ONBETEUGELDE MINIROMANS

Vaders die rouwen van Carmien Michels

LISE DELABIE (RECENSIE)

144 DE LIJKGELE KLEUR VAN EEN GEPELDE KNOFLOOKTEEN

Herfstdraad van Jamal Ouariachi

MAARTEN DESSING (RECENSIE)

146 BESCHERMVROUWE DER GRENSOverschrijdende LITERATUUR

Delphine Lecompte kleurt baldadig buiten de lijntjes

FRANK HELLEMANS (RECENSIE)

149 ALLEMAAL ALLEENMENSEN

De kapperszoon van Gerbrand Bakker

LIEKE VAN DEN KROMMENACKER (RECENSIE)

LITERATUUR

151 DE KLEINE MENS ALS SPEELBAL VAN DE GROTE POLITIEK

Aleksandra Van Lisa Weeda

DIRK VANDENBERGHE (RECENSIE)

153 EEN PLANTAARDIG BEWIND MET WOEKERENDE LIJVEN

Lichamen van Peter Verhelst

LARS BERNAERTS (RECENSIE)

155 VOLWASSENHEID IS EEN SOORT GRAP

Zelf doen van Niña Weijers

KOEN SCHOUWENBURG (RECENSIE)

157 EEN TROON EN EEN DYNAMISCHE WERKOMGEVING

Vervoersbewijzen van Tijn Nuyts

LISA ROOIJACKERS (RECENSIE)

160 HEFTIG, AL TE HEFTIG

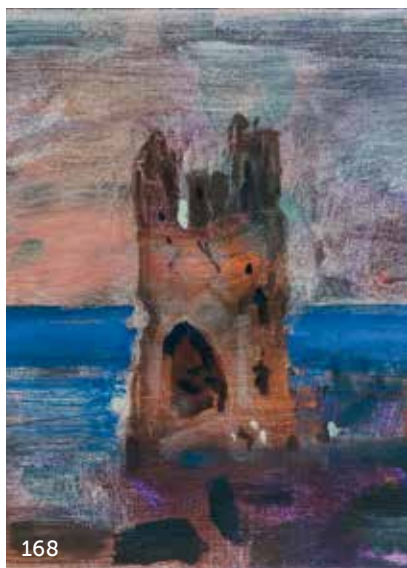
Virgula van Sasja Janssen

KOEN VERGEER (RECENSIE)

162 EEN MENS VAN HET MIDDEN

Aleid Truijens' biografie van Hella S. Haasse

KOEN RYMENANTS (RECENSIE)

Lees meer op
www.de-lage-landen.com

DERBY DER LAGE LANDEN

165 DE MAN ZONDER KARAKTER

Twee boeken over
Emmanuel de Bom

HANS VANDEVOORDE (RECENSIE)

**168 EEN KLEINOD VOOR
DE LIEFHEBBERS**

Het land tussen de talen
van Stefan Zweig

DIRK VANDENBERGHE (RECENSIE)

**171 LEER ONS HUNKEREN
NAAR UW LUSTHOF**

De keuze van Jozef Deleu

176 KAASKOP & BELGO-FACE

MARC REUGEBRINK

187 DE AANBIDDING VAN HET MELKMEISJE

HERR SEELE

---

178 MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

180 COLOFON

181 STEUN & MECENAAT

DE LACH EN HET GROTE GELIJK

Tijdens het opgroeien heeft een welbepaalde psychologische afwijking van mij bezit genomen: ik wantrouw mensen zonder humor. Humorloos door het leven gaan vind ik een gebrek aan kennis van de ware aard van dat leven. Het is de ontkenning van je eindigheid. De lach bevrijdt, slecht grenzen tussen mensen, ideeën, naties. Wie nooit kan relativeren, vormt een gevaar. Het leidt naar fanatisme, de moeder van alle oorlogen. Niemand heeft het grote noch het eeuwige leven, tot spijt van wie het benijdt. Het komt mij voor dat wie geen spot kan bedrijven, laat staan zelfspot, verblind is en zijn eigen gelijk koste wat kost aan een ander zal opdringen.

Zo stellig als mijn persoonlijke inzicht klinkt, zo zeker botst ook dat weer op zijn grenzen. Er zijn nu eenmaal dingen waar je niet mee lacht, en niets is flauwer dan de cultus van de humor die alles doodrelatieveert. Waar blijft dan nog de ernst van het heilige vuur?

Die tweespalt zit verweven in het openingsartikel van dit nummer, ‘Humor anno 2022: strijdperk en mijnenveld.’ Daarin onderzoekt Lode Delputte het aspect ernst-humor in het huidige klimaat van polarisering, waar uitersten zich ingraven achter eigen stellingen. Eén groep wordt *woke* genoemd. Voor sommigen is het een mode-term overgewaaid uit de Verenigde Staten, voor anderen een misplaatste woordkeuze en een containerbegrip. Voor de aanhangers is het een urgent teken van de tijd en een kwestie van directe actie. De perceptie gaat alle kanten uit, waardoor het debat – in het beste geval dialoog – zoek lijkt. Humor kan soelaas brengen. De auteur doet een ronde langs activisten, zowel uit de lhbt+-sfeer als het klimaat, die hij bevraagt over humor als wapen en hoe dat gehanteerd wordt, of juist niet. Onlangs hoorde ik een academica waarschuwen dat het te vroeg is om kritisch te zijn over woke. Die stelling kwam met een ondertoon van: “als je aan dat onderwerp begint, verbrand je gegarandeerd je vingers en sluiten ze je op in een kamp.” Het stuk van Lode Delputte slaagt er dan toch wonderwel in om de broodnodige nuance te brengen door afgewogen stemmen aan bod te laten komen.

Vreemd toch dat er bij het schrijven van dit voorwoord zoveel militaire termen vallen. Zie ook de titel van ons uitgelichte dossier, ‘De slag om de lach’. Een greep uit het verdere aanbod: Katinka Polderman en Bert Kruismans wisselen rake observaties uit op Lage Landen-niveau: de stand-upcomedian die het podium over de grens opzoekt, ervaart merkwaardige andere gevoeligheden. Een volgend artikel beschrijft de geschiedenis van het genre van de satire – lachen met de macht, met de actualiteit – dat

Wij zullen meer dan ooit de neus aan het laaglandse venster steken

in onze contreien teruggaat tot de achttiende eeuw. Vandaag heet het *De Speld of De ideale wereld*. Rob van Essen schreef het essay ‘Je zat maar een beetje dom te lachen’, over humor in de literatuur, terwijl het fenomeen woordspeling een grondige schrobbeurt krijgt van taalspecialist Marc van Oostendorp.

Uit de rijke inhoud van dit nieuwe nummer met zijn vaste rubrieken haal ik er graag één naar voren: ‘Geopolitiek in pocketformaat. Hoe Vlaanderen en Nederland elkaar weer vinden.’ Adjunct Tomas Vanheste liet twee voorvechters van de Vlaams-Nederlandse samenwerking aan het woord. Zij lijken de nadruk te leggen op een pak gemiste kansen in de samenwerking op het vlak van taal, cultuur en gezamenlijke uitstraling in de media. De twee diplomaten die verderop aan bod komen noemen en roemen dan weer de geïntensifieerde (vooral economische) samenwerking, een verhaal met een lange geschiedenis, dat tien jaar geleden een tweede adem kreeg. Het heeft er volgens hen veel van weg dat Nederland en Vlaanderen geboren zijn om samen te werken “vanuit een welbegrepen, gedeeld eigenbelang”. Het daagt ons medium alvast uit om verdere evoluties onder de loep te nemen: wat is de staat van de culturele, maatschappelijke, economische samenwerking? Waar gaat het naartoe, wat kan er beter? Wordt ten stelligste vervolgd.

Onze subsidiënten uit Nederland en Vlaanderen hebben alvast een helder signaal van geloof in onze missie gegeven. Dit huis van vertrouwen bestaat meer dan zestig jaar en sloot recent een nieuwe structurele beheersovereenkomst af met de Vlaamse overheid. Daaruit spreekt een duidelijk vertrouwen in onze toekomstplannen. Wij zullen dus meer dan ooit de neus aan het laaglandse venster steken. Bij goed weer kun je altijd heel ver kijken, als je wil.

HENDRIK TRATSAERT
HOOFDREDACTEUR

GEOPOLITIEK IN POCKETFORMAAT

Hoe Vlaanderen en Nederland elkaar weer vinden

Om de staat van de Vlaams-Nederlandse samenwerking op te maken, polste *de lage landen* een viertal mensen die zich daar met hart en ziel voor inzetten. Ze slabakt, vrezen twee parlementariërs. Maar een duo diplomaten denkt juist dat na een diepe crisis rond 2010 de weg omhoog is gevonden. Vlaanderen en Nederland trekken volop samen op vanuit een besef dat ze elkaar nodig hebben om de uitdagingen van de toekomst aan te kunnen.

TOMAS VANHESTE

Het licht wil niet aan in de Raadszaal van De Haan. We proberen het niet symbolisch op te vatten en leggen bij wijze van opwarmer burgemeester Wilfried Vandaele de vraag voor wat voor zin het eigenlijk nog heeft om een speciale band tussen Vlaanderen en Nederland te koesteren in een verenigd Europa waar grenzen sowieso wegsmelten.

“Dat is de ‘moeder waarom leven wij’-vraag”, zegt de N-VA-politicus. “Vlaanderen en Nederland en ook de Benelux zijn een laboratorium geweest voor de internationale samenwerking. Als kleine taal- en cultuurgemeenschap werken we ook het best samen als we een rol willen spelen in grotere verbanden zoals Europa.”

Voor de grensstreken zijn proeftuinen in de ogen van Vandaele. “Je merkt daar heel concreet welke problemen grenzen kunnen veroorzaken, bijvoorbeeld voor grensoverschrijdende natuurgebieden zoals de Kalmthoutse Heide. Het is nuttig als die aan beide zijden hetzelfde beheerd worden en men niet aan de ene kant het naaldbos volop de kans wil geven en aan de andere kant juist de heide. Dergelijke kwesties spelen ook in het openbaar vervoer. Je wilt niet dat een bus zich tegen de grens te pletter rijdt.”

Ruim twintig jaar van zijn leven wijdde Vandaele aan het oplossen van dergelijke praktische problemen, eerst als secretaris van het Algemeen-Nederlands Congres. “Wij zetten mensen bij elkaar op het gebied van de vredes- en milieubeweging, het grensoverschrijdend openbaar vervoer, theater en ook sociale thema’s”, vertelt hij. Later was Vandaele de voorman van de Commissie Cultureel Verdrag Nederland-Vlaanderen. Opnieuw bracht hij mensen bij elkaar. “Niet vanuit een Groot-Nederlandse gedachte, maar gewoon praktisch: wat kunnen we samendoen om te vermijden dat we elk het warm water uitvinden?”

Wilfried Vandaele: ‘De Interparlementaire Commissie van de Taalunie is op sterven na dood. Zeker aan Nederlandse kant is de belangstelling gering’

In 1995 hadden Nederland en Vlaanderen plechtig een verdrag getekend dat de samenwerking op het gebied van cultuur, onderwijs, wetenschappen en welzijn moest bevorderen. Enkele jaren na Vandaeles vertrek gooide de nieuwe voorzitter van de commissie die dat in goede banen moest leiden, de burgemeester van Maastricht Onno Hoes, het bijltje erbij neer. De samenwerking verliep “steeds stroever” vond hij. Vandaele vindt het nog steeds doodzonde. Hij mist nu een organisatie die de rol van makelaar en geheugen van de Vlaams-Nederlandse samenwerking speelt. “Je moet iemand hebben die de mensen bij elkaar brengt en die voor koffie en broodjes zorgt. Zelfs als regeringen en overheden dingen samen doen, moet je ervoor zorgen dat je een zo breed mogelijk draagvlak hebt bij de mensen en bij het middenveld.”

Nog wel in werking is het Verdrag inzake de Taalunie (1980). Dat heeft een hooggestemd doel: “de integratie van Nederland en de Nederlandse gemeenschap in Vlaanderen op het gebied van de Nederlandse taal en letteren in de ruimste zin”. Vandaele is voorzitter van de uit leden van de Nederlandse en de Vlaamse volksvertegenwoordiging samengestelde Interparlementaire Commissie van de Taalunie. “Ook dat is op sterven na dood”, constateert hij. “Je merkt dat sommigen die liever kwijt dan rijk zijn. Corona is erbij gekomen. De delegaties veranderen continu van samenstelling. Ze vormen nooit echt een consistente groep waar je een paar jaar mee door kan gaan. Zeker aan Nederlandse kant is de belangstelling gering.”

En dan baden we ineens in fel licht. “Ik wist niet dat ik zulke lelijke mensen tegenover me had”, grapt Vandaele. Maar echt vrolijk wil de stemming aan tafel toch niet worden als Hendrik Tratsaert en ik hem confronteren met het feit dat er weinig is geworden van alle aanbevelingen over de Vlaams-Nederlandse samenwerking die hij eind 2016 samen met collega’s uit het Vlaams Parlement deed in een nota, zoals de reanimatie van het Cultureel Verdrag. “Daar word ik uiteraard somber van. Ik ben daar jarenlang dag en nacht mee bezig geweest. Dingen die echt wel goed waren, zijn ineens verdwenen.”

Wat er nu gebeurt op het terrein van de culturele samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland vindt de burgemeester te highbrow. “Vroeger had je *Tien voor Taal* (in deze televisiequiz die tot 2005 zowel op de Vlaamse als Nederlandse televisie werd uitgezonden, namen een Vlaams en een Nederlands team het tegen elkaar op, TV). Dat was goud waard. Gelukkig heb je nu wel de Lage Landenlijst op de radio. Dergelijke dingen zijn belangrijk om brede lagen van de bevolking te laten zien wat we delen.”

De Vlaamse televisieproducties *Undercover* en *Red Light* (foto) doen het in Nederland hartstikke goed. De popmuziek gaat beide kanten op. David Van Reybrouck is heel populair in Nederland, zegt Pieter Jan Kleiweg de Zwaan, de Nederlandse ambassadeur in België

NEDERLANDERS ENTHOUSIASMEREN

De Lage Landenlijst is ook het eerste wat Katia Segers noemt, gevraagd naar succesverhalen van de Vlaams-Nederlandse samenwerking. In het Vlaams Parlement noemde de politica die samenwerking onlangs “super cruciaal”. “Ze is voor mij echt heel belangrijk omdat ik het niet wil laten gebeuren dat onze twee talen uiteengroeien”, zegt ze in een vergaderzaaltje van Vooruit. “Cultureel maar ook economisch is het van groot belang dat er een gemeenschappelijke sokkel is.”

Met Vandaele deelt ze het idee dat we er veel bij te winnen hebben om ons in het buitenland gezamenlijk te presenteren. “De neerlandistiekopleidingen in het buitenland zijn in de afgelopen jaren afgebouwd. Geen goede zaak. Een dierbare vriendin van mij die onlangs is gestorven was een Russische journaliste die een prachtig Nederlands sprak. Ze had neerlandistiek in Sint-Petersburg gestudeerd, daarna een stage bij de VRT gedaan en is nadien op een commercieel kanaal in Sint-Petersburg Vlaanderen en Nederland ongelooflijk blijven promoten. De opleidingen neerlandistiek in het buitenland openen de poort van handel en toerisme.”

Niet alleen om onszelf op de kaart te zetten in verre buitenlanden, ook om de Lage Landen cultureel bij elkaar te houden is een gemeenschappelijke taal cruciaal, vindt de politica en professor communicatiewetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel. Groeien we in de praktijk in taal en tongval juist niet eerder uit elkaar? “Ja, ik denk het wel”, beaamt de politica. “Taal is levendig, woordenschat en grammatica veranderen. Daarom speelt de Taalunie een essentiële rol om de gemeenschappelijke noemer te blijven bewaken. Ik denk dat we die samenwerking moeten revitaliseren.”

Segers is ondervoorzitter van de Interparlementaire Commissie van de Taalunie. “Ik heb gemerkt dat de Nederlandse parlementariërs daar niet dezelfde feeling mee hebben”, zegt ze. “Dat heeft natuurlijk te maken met onze geschiedenis. Ik ben al-

Katia Segers: ‘Ik wil de komende jaren gebruiken om de Nederlanders te enthousiasmeren’

lesbehalve een Vlaams-nationalist, maar in Vlaanderen hebben we wel echt moeten strijden voor het Nederlands. In de tijd van mijn vader was de les nog in het Frans in het kleine dorpje Liedekerke. Voor de Nederlanders is de taal een gegeven.”

De lauwe houding van de noorderburen maakt het werk niet makkelijker, vindt Segers. “Het is lastig dat het belang van de Taalunie minder gedragen wordt aan de Nederlandse zijde. Bij een vergadering van de interparlementaire commissie tijdens een vorige termijn was ik heel verwonderd dat de Nederlandse collega’s niet eens wisten dat de Taalunie verantwoordelijk is voor het Groene Boekje. Er is echt wel veel werk aan de winkel. Ik wil de komende jaren gebruiken om de Nederlanders te enthousiasmeren en te kijken waar we op cultureel vlak meer kunnen uitwisselen.”

De omroepen zouden ook actiever moeten samenwerken, vindt de politica. “Ze doen het al, kijk maar naar *Temptation Island*. Maar de samenwerking tussen de VRT, de NPO en zelfs de commerciële zenders zou nog geïntensifieerd kunnen worden.”

Hoe verrijkend de laaglandse samenwerking is, ervoer ze opnieuw toen ze als professor communicatiewetenschappen begin februari deelnam aan het Vlaams-Nederlandse etmaal van de communicatiewetenschappen. “Dat is uniek, meestal is bij wetenschappelijke congressen het Engels de voertaal”, zegt ze. “Daaruit groeien onderzoeksprojecten die we samen doen. We hebben ook dezelfde bezorgdheden. De echokamers op de sociale media. De representatie van migranten. Alles wat betreft #MeToo. Radicalisering. Fake news.”

Die laatste term krijgt enkele dagen na ons gesprek een pijnlijke lading. In een opiniestuk onder de kop ‘Oorlog start niet met wapens’ vertelt Segers, die een Russische grootmoeder heeft, dat haar familie niet eens weet dat Rusland Oekraïne is binnengevallen en beelden die zij stuurt als fake news afdoet. Maar wij babbelen nog over onschuldiger onderwerpen. “Ik heb geen Nederlands lief gehad, als u daarnaar vraagt”, antwoordt ze op de vraag ze een persoonlijke betrokkenheid heeft bij Nederland. “Maar ik kom er zo graag.”

ZOALS CRUYFF EN KEIZER ELKAAR AANVULDEN

De twee Vlaamse parlementariërs uit verschillende politieke hoeken schetsen niet meteen een vrolijk beeld van de staat van de Vlaams-Nederlandse samenwerking. Op naar Pieter Jan Kleiweg de Zwaan, sinds augustus 2020 de Nederlandse ambassadeur in België, in de hoop dat die ons kan opvrolijken. Hij laat er alvast geen twijfel over bestaan: de Vlaams-Nederlandse samenwerking leeft. “We exporteren voor ongeveer 45 miljard euro per jaar naar Vlaanderen, meer dan naar China, de VS en Japan sa-

Pieter Jan Kleiweg de Zwaan: ‘We exporteren voor ongeveer 45 miljard euro per jaar naar Vlaanderen, meer dan naar China, de VS en Japan samen’

men”, steekt hij van wal. “We hebben een gezamenlijke haven, North Sea Port. We hebben samen een lange grens en er gaan heel veel grenswerkers op en neer. We hebben een gezamenlijke Taalunie en een gedeelde literatuur met gezamenlijke prijzen. Bijna een derde van ons budget voor internationale culturele samenwerking gaat naar Vlaanderen. Op het gebied van innovatie werken we zeer nauw samen. Zoals IMEC in Leuven en ASML in Veldhoven op het gebied van halfgeleiders. Dat is vergelijkbaar met hoe Cruyff en Keizer of Ceulemans en Vandereycken elkaar vroeger aanvulden. De onderlinge banden zijn op alle vlakken buitengewoon intensief.”

Beide partijen hebben er alle belang bij goed samen te werken, betoogt Kleiweg de Zwaan. “Een collega heeft wel eens gezegd dat we in hetzelfde waterbed slapen. Het deltagebied Rijn-Schelde-Maas is één economisch gebied. Ook de problemen die we hebben zijn hetzelfde. We hebben een hoge bevolkingsdichtheid met een heel intensieve landbouw en een energie-intensieve industrie, met alle problemen die daarbij horen van de uitstoot van stikstof en broeikasgassen. Als wij die problemen willen oplossen, zullen we dat samen moeten doen.”

We nemen het graag aan van de ambassadeur. Maar betekent dit ook dat de samenwerking soepel loopt? “Ja, ik denk het wel”, zegt Kleiweg de Zwaan. “Je hebt om de twee jaar een Vlaams-Nederlandse top waar de minister-presidenten en de ministers de routekaart uitzetten op welke vlakken we moeten samenwerken. Er is zeer intensief ambtelijk en ministerieel contact. Natuurlijk kan het altijd beter. Soms zit iedereen in zijn eigen nationale structuur oplossingen te bedenken en denkt er niet als eerste aan de burens te informeren. Dat begrijp ik. Als democratisch verkozen bestuurder ben je in eerste instantie verantwoordelijk schuldig aan je eigen parlement. Soms zijn er ook misverstanden. Zeeland was van mening te laat te zijn geïnformeerd door Vlaanderen over de PFOS-affaire. Een Vlaamse bestuurder heeft toen in de provinciale staten in Zeeland toelichting gegeven. Dat heb je toch nergens anders? Denk je dat een Italiaanse parlementariër in het Franse parlement komt om iets toe te lichten? Dat zegt iets over onze vervlechting.”

Dat het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland in diepe rust is, kan de ambassadeur niet verdrieten. “Dat is een instrument uit de naoorlogse decennia. We zijn erachter gekomen dat die samenwerking organisch verloopt zonder de staat. Die moet natuurlijk wel financiële middelen ter beschikking stellen en dat doen we ook.

Het verhaal dan dat de liefde voor de Vlaams-Nederlandse samenwerking vooral uit het zuiden komt, kan hem ook niet overtuigen. “Ik hoor dat wel eens, maar vooral van mensen boven de vijftig”, relateert Kleiweg de Zwaan. “De feiten zijn niet zo. In de jaren 1980 was dat misschien het geval, toen er in Vlaanderen nog geen commerciële tv was en elke Vlaming Koot en Bie keek. Maar nu is de belangstelling in Nederland voor de producten van Studio 100 buitengewoon groot. Alle kinderen in Nederland kennen K3. De Vlaamse televisieproducties *Undercover* en *Red Light* doen het in Nederland hartstikke goed. De popmuziek gaat beide kanten op. David Van Reybrouck is heel populair in Nederland.”

Succesverhalen van de Vlaams-Nederlandse samenwerking zijn er genoeg, vindt Kleiweg de Zwaan. Met stip op één staat North Sea Port. “Dat is een unieke integratie tussen drie havens die een beetje klem zaten tussen grote broers Antwerpen en Rotterdam. Ze hebben een unieke juridische structuur gevonden en een eigen plek veroverd. Maar het feit dat Noa Lang, een jongen uit Amsterdam, elke week bij Club Brugge de sterren van de hemel speelt, vind ik ook een fantastisch voorbeeld. De beleidsdialoog tussen Nederland en Vlaanderen op Europees niveau loopt ook heel goed. Op veel belangrijke dossiers doet Nederland evenveel zaken met Vlaanderen als met België. Het is ook een regio met een open economie gericht op vrijhandel die de Europese interne markt van groot belang vindt.”

DE BLIK OP DE TOEKOMST

Als afgevaardigde van Vlaanderen in Nederland is Filip D’havé de Vlaamse evenknie van de Nederlandse ambassadeur. In een Brugs café vertelt hij bevlogen over de woeelige geschiedenis van de Vlaams-Nederlandse samenwerking. “We hebben een gigantische crisis gehad in de betrekkingen tussen onze landen in de periode 2009-2011 rond de verdieping van de Westerschelde en de ontpoldering van de Hedwigepolder”, zegt hij. “Die crisis begon met de traagheid waarmee de Nederlandse Tweede Kamer de Scheldeverdragen wilde goedkeuren. En dan alleen met de opdracht aan de regering-Balkenende om nog eens te kijken of er geen alternatief was voor de ontpoldering. Nederland bleef twijfelen over het natuurherstel waar het sowieso toe verplicht was, ook zonder de nieuwe verdieping van de Westerschelde. Door de financiële crisis had het ook andere zorgen aan het hoofd. Wij hebben de juridische atoombom moeten bovenhalen: het aanspannen van een procedure tegen Nederland bij het Europees Hof. Dat heeft wel gewerkt, binnen vijf maanden is het in orde gekomen.”

D’havé herinnert het zich als donkere jaren. “De samenwerking was helemaal verbroken. Dat is de aanleiding geweest om samen te gaan zitten met collega’s van het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse zaken en de ambassade in Brussel. Er waren wonden geslagen, het vertrouwen was zoek. We hebben toen samen nagedacht wat we diplomatiek konden doen om te voorkomen dat we in dat soort crisissituaties zouden belanden in de toekomst. Geopolitiek in pocketformaat.”

De list die de diplomaten verzonnen, was de blik op de toekomst te richten. Ze vroegen Clingendael (Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen) en de

Universiteit van Antwerpen in kaart te brengen tegen welke uitdagingen de Lage Landen rond 2040 zouden aanlopen. “We kregen ineens een andere focus, keken minder naar het hier en nu, meer naar wat ons op lange termijn verbond”, zegt D’havé. “Dan hebben we ook bedacht: als we nu eens onze regeringsleiders aan beide kanten, toen nog Kris Peeters en al Mark Rutte, de conclusies laten omarmen?”

Zo gezegd, zo gedaan. Ze ontmoetten elkaar in juli 2011 op kasteel d’Ursel in Hingene met ook de twee ministers van Openbare Werken en Mobiliteit erbij. “We wisten: als het knelt in onze relaties, is het vaak omdat het te maken heeft met water en infrastructuur”, legt D’havé uit. “Wanneer hebben we conflicten? Als het gaat om de Westerschelde, de rivier die ons historisch ook zoveel keren heeft gescheiden en tegelijk natuurlijk ook heel erg verbindend is.”

Het bleek gunstig uit te pakken. “Dat had ook wel te maken met de persoonlijke klik tussen Rutte en Peeters”, analyseert de diplomaat. “Ze dachten beiden *business wise*. Er kwam een dynamiek die een halfjaar eerder ondenkbaar was. Dat was echt bevrijdend. Rutte zei toen (*D’havé imiteert niet onverdienstelijk zijn stem, TV*): ik heb een ideetje, zullen we samen op reis gaan, met onze kroonprinsen? Prima Mark, maar met die kroonprinsen vind ik toch niet zo’n goed idee, antwoordde Peeters. Het ging eigenlijk al meteen over de randvoorwaarden, Peeters ging meteen mee in de grondgedachte van een gezamenlijke handelsmissie met de havens van Rotterdam en Antwerpen.”

Dat idee was tekenend voor de mentaliteitsswitch die toen op gang is gekomen. zegt D’havé. “De gedachte was: oké, de havens zijn wel tot op zekere hoogte concurrenten, maar op langere termijn zullen ze zeker vanuit de energietransitie steeds meer moeten samenwerken. Op wereldschaal wordt onze delta uiteindelijk een geheel en hebben we er belang bij ons gezamenlijk te presenteren aan de wereld.”

In 2015 trokken Mark Rutte en de toenmalige Vlaamse minister-president Geert Bourgeois gezamenlijk naar Texas en Atlanta. “Dat is een gigantisch succes geweest”, zegt D’havé. “Ineens was de gedachte ontstaan: één en één is drie, wat we echt gezamenlijk doen, kan veel meer opleveren dan wanneer we wel samenwerken maar eigenlijk in het coconnetje van de nationale context blijven. Het is de basis geweest van een reeks topontmoetingen. In 2016 is bij een top in Gent de basis voor de fusie van de havens van Vlissingen, Terneuzen en Gent gelegd. En zo is het alsmaar crescendo gegaan.”

North Sea Port is het nec plus ultra van de Vlaams-Nederlandse samenwerking, vindt D’havé. “Daar kan voorlopig niets aan tippen.” In de toekomst ziet hij nog een verrassende integratie voor zich. “Het zou natuurlijk een enorme boost geven aan de relaties als er een fusie komt tussen de havens van Rotterdam en Antwerpen. Vijf jaar voor de fusie van North Sea Port zou iemand die dat gezegd zou hebben ook voor gek zijn verklaard. Om maar te zeggen hoe snel het kan gaan als de juiste mensen aan het roer staan in de juiste context, ook van wat er geopolitiek aan het gebeuren is: de grondstoffenproblematiek en de energietransitie weg van fossiele brandstoffen waar Rotterdam nog heel erg van afhankelijk is.”

De diplomaat, die na een intermezzo in Parijs begin 2019 terugkeerde in Den Haag als afgevaardigde van de Vlaamse regering in Nederland, vindt dat er veel ten

North Sea Port is het nec plus ultra van de Vlaams-Nederlandse samenwerking, vindt Filip D'havé, afgevaardigde van Vlaanderen in Nederland
© North Sea Port

goede is gekeerd in de Vlaams-Nederlandse samenwerking. “In mijn eerste ambtsperiode tussen 2008 en 2014 zag je dat zowel in Nederland als Vlaanderen aan het eind van de rit de nationale context nog altijd dominant was. Als het samenwerking met de ruggen tegen elkaar is, zie je dat de effectiviteit beperkt is. Nu leeft veel sterker het besef dat we er beiden iets bij te winnen hebben. De opdracht is steeds meer de nationale grens en de nationale kaders te slechten. Je hoeft niet samen te werken met de burens om de mooie ogen, maar om het welbegrepen, gedeelde eigenbelang.”

**LEES MEER OP:
[DE-LAGE-LANDEN.COM/MAATSCHAPPIJ](https://de-lage-landen.com/maatschappij)**

- Vrijmetselarij in de Lage Landen
- Kerk en staat in coronatijd: Nederland versus België
- Waar zijn de utopisten gebleven?